

ΠΑΜΠΛΟ ΝΕΡΟΥΔΑ

τα πόδια σου αγγίζω
στο σκοτάδι
και άλλα ανέκδοτα ποιήματα

[ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΕΚΔΟΣΗ]

ΑΠΟΔΟΣΗ
ΑΓΑΘΗ
ΔΗΜΗΤΡΟΥΚΑ

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	... 9
Πρόλογος	... 13
Ερωτικά ποιήματα	... 17
Άλλα Ποιήματα	... 47
Σημειώσεις	... 111
Χειρόγραφα	... 133

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από το 1986 το Ίδρυμα Πάμπλο Νερούδα έχει αναλάβει την ευθύνη της συντήρησης και διαφύλαξης της κληρονομιάς του ποιητή. Μέρος αυτής της κληρονομιάς αποτελεί η πλουσιότερη συλλογή πρωτότυπων χειρογράφων και δακτυλογράφων του έργου του Νερούδα, τα οποία φυλάσσονται σε ειδικά σχεδιασμένα κουτιά για συντήρηση χαρτιού, τοποθετημένα σε χρηματοκιβώτιο, με ελεγχόμενη υγρασία και θερμοκρασία και με όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα για την ασφάλεια εγγράφων αυτού του τύπου.

Τα ανέκδοτα ποιήματα που δημοσιεύονται τώρα είχαν διαφύγει του ελέγχου της Ματίλδε Ουρρουτία, χήρας του ποιητή, η οποία ήταν η πρώτη που οργάνωσε τη συλλογή, όπως και η πρώτη που επιδόθηκε στην αναζήτηση κειμένων του Νερούδα, είτε ανέκδοτων είτε δημοσιευμένων σε δυσέυρετες εφημερίδες. Παρά την προσοχή με την οποία η Ματίλδε έκανε αυτή τη δουλειά, κάποια ποιήματα παρέμειναν ανέκδοτα.

Τον Ιούνιο του 2011 το Ίδρυμα Πάμπλο Νερούδα άρχισε να επεξεργάζεται τον πληρέστερο δυνατό κατάλογο πρωτότυπων χειρογράφων και δακτυλογράφων του ποιητή, περιγράφοντας λεπτομερώς τα έγγραφα, αντιστοιχίζοντας πρωτότυπα με βιβλία, εξακριβώνοντας αν επρόκειτο για ολοκληρωμένα κείμενα ή αποσπάσματα και παραβάλλοντάς τα με τις δημοσιευμένες εκδοχές. Η εργασία αυτή συνεπα-

γόταν την εξέταση κάθε φύλλου χαρτιού και στην πορεία προέκυψαν εκπλήξεις.

Ήταν ένα εξαιρετικό ταξίδι στα ενδότερα της ποίησης του Νερούδα, στο πρωταρχικό υλικό του. Γιατί το γεγονός ότι δουλεύαμε με τα πρωτότυπα μας έφερε σε επαφή με αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε σφυγμό του ποιητή. Το γεγονός ότι βλέπαμε τα πρωτότυπα ήταν σαν να επιστρέψαμε στην αρχική στιγμή της δημιουργίας του ποιήματος. Στο βιβλίο του με τίτλο *Maremoto* [Σεισμός σε θαλάσσια περιοχή], ο Νερούδα περιγράφει τους οργανισμούς και τα υπολείμματα που αποθέτει η θάλασσα στην άμμο. Εξετάζοντας τα χειρόγρατά του, είχαμε κάποιες φορές την αίσθηση ότι πάνω στο χαρτί απλώνονταν κύματα στίχων που όταν αποτραβιούνταν έπαιρναν τις απορριφθείσες και διορθωμένες λέξεις και άφηναν την πιο ολοκληρωμένη εκδοχή του ποιήματος.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ήταν η εξέταση των πρόχειρων χειρογράφων που μπορούσε να αντιστοιχούν στις πρώτες εκδοχές κάποιου ποιήματος. Σε αυτά, οι γραμμές των στίχων έχουν μια σαφή κατωφερή ή ανωφερή κλίση και ορισμένες φορές κόβονται από κάποια μουντζούρα ή από κάποια υποδείξη για διόρθωση. Γνωρίσαμε επίσης κι άλλες λεπτομέρειες, όπως η γραφική ύλη με την οποία δούλευε ο ποιητής: σχολικά τετράδια των δεκαετιών του '50 και του '60, μεμονωμένα χαρτιά, μπλοκ διαφόρων διαστάσεων, κάποια με παράξενες μάρκες, κατασκευασμένα σε άλλες χώρες, πανεπιστημιακά τετράδια, μελάνια διαφόρων χρωμάτων. Σε κάποιες περιπτώσεις, ο ποιητής είχε γράψει σε μενού και μουσικά προγράμματα των πλοίων με τα οποία ταξίδευε, και οι στίχοι του περνούσαν ανάμεσα από επιλογές ορεκτικών, κύρια πιάτα, επιδόρπια και κρασιά που περιλάμβανε ο κατάλογος.

Κάποιες φορές οι δακτυλόγραφες παραλλαγές είναι διά-

στικτες από ιδιόγραφες διορθώσεις του ποιητή. Υπάρχουν και ποιήματα απολύτως καθαρά ή με ελάχιστες παρεμβάσεις. Αυτή η διαδρομή, του χεριού και του γράμματος, του μελανιού και της μελανοταινίας, της πίεσης του πλήκτρου και του αντιγράφου με καρμπόν, ήταν εκείνη που οδηγούσε στην έντυπη εκδοχή.

Κάποια ποιήματα όμως έμοιαζαν να αρνούνται να ακολουθήσουν τη διαδρομή αυτή μέχρι τέλους. Ήταν λίγα, μα η εξαίρεση αυτή τα καθιστούσε ιδιαίτερος ενδιαφέροντα. Σε αυτά δεν υπήρχε καμία σημείωση ή στάμπα που να έδειχνε την εξαιρετική κατάστασή τους ως ανέκδοτων. Ψάξαμε ξανά και ξανά, ελπίζοντας να τα βρούμε σε κάποιο από τα πολλά βιβλία ποίησης του Νερούδα ή στις συλλογές σκόρπιων ποιημάτων του, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Ήταν σαν να είχαν κρυφτεί στο δάσος από πρωτότυπα του ποιητή, καμουφλαρισμένα ανάμεσα στα χιλιάδες φύλλα χαρτιού και στις εκατοντάδες χιλιάδες λέξεις, προκειμένου να διατηρήσουν αλώβητη την κατάσταση τους ως ανέκδοτων.

Τα ανέκδοτα αυτά ποιήματα ανήκουν σε μια μακρά περίοδο, που κυμαίνεται από τις αρχές της δεκαετίας του '50 μέχρι λίγο πριν από τον θάνατο του ποιητή, το 1973. Η διαδικασία μεταγραφής υπήρξε πιστή στον τρόπο γραφής του ποιητή. Πέρα από τον τονισμό στις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει αμφισημία, έχουμε σεβαστεί επίσης την ορθογραφία του πρωτοτύπου, ειδικότερα την απουσία σημείων στίξης. Το μέρος του βιβλίου με τη φωτογραφική αναπαραγωγή περιλαμβάνει κάποια από τα χειρόγραφα ποιήματα κι αποτελεί ένα μικρό δείγμα της ποικιλίας χαρτιών στα οποία ήταν γραμμένα. Η ενότητα των Σημειώσεων, με την οποία κλείνει τούτο το βιβλίο, αποκαλύπτει τις ιδιαιτερότητες όλων των χειρογράφων που βρέθηκαν και προσφέρει στοιχεία-κλειδιά για τη χρονολόγησή τους και την κατάταξή τους στο

ποιητικό σώμα του Πάμπλο Νερούδα. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι δεν αποτελούν παραλλαγές άλλων ποιημάτων, ήδη δημοσιευμένων, αλλά ότι έχουν τη δική τους ύπαρξη κι ότι όλα τους τοποθετούνται μέσα στα μεγάλα θέματα της ποίησης του Νερούδα: τον έρωτα, τη φύση της πατρίδας του, τον κόσμο και τα πράγματα που τον γεμίζουν, την προσωπική βιογραφία του, τις υποχρεώσεις του ποιητή, τα ταξίδια, τα αξιώματα και τις δουλειές του ανθρώπου, τις παρουσιάσεις του.

Χάρη στη λογοτεχνική τους αξία και στο ενδιαφέρον τους, τα ποιήματα αυτά αξίζουν αναμφίβολα να ενσωματωθούν στο τυπωμένο έργο του Πάμπλο Νερούδα. Πιστεύω πως η έκδοσή τους φωτίζει τον Νερούδα ως ποιητή ανεξάντλητο. Ανεξάντλητο όχι τόσο επειδή βρέθηκαν ανέκδοτα κείμενά του, πράγμα σπάνιο, το οποίο από μόνο του συνιστά λογοτεχνικό γεγονός πρώτου μεγέθους, αλλά λόγω της δυνατότητας που προσφέρει για ανανεωμένες αναγνώσεις, δηλαδή για αναρίθμητες και πολύ διαφορετικές επανααναγνώσεις του τεράστιου έργου του, που θα συνεχίσουν να γίνονται.

ΔΑΡΙΟ ΟΣΕΣ

*Διευθυντής Βιβλιοθήκης και Αρχείων
Ιδρύματος Πάμπλο Νερούδα*

ΕΡΩΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1.

Tus pies toco en la sombra, tus manos en la luz,
y en el vuelo me guían tus ojos aguilares
Matilde, con los besos que aprendí de tu boca
aprendieron mis labios a conocer el fuego.
Oh piernas heredadas de la absoluta avena
cereal, extendida la batalla
corazón de pradera,
cuando puse en tus senos mis orejas,
mi sangre* propagó tu sílaba araucana.

---

* Δυσανάγνωστο. (Σ.τ.Ε.)

1.

Τα πόδια σου αγγίζω στο σκοτάδι, τα χέρια σου στο φως,
και να πετάω μ' οδηγούν τα μάτια σου τ' αετίσια,
Ματίλδε, με τα φιλιά που έμαθα απ' το δικό σου στόμα
έμαθαν και τα χείλη μου ν' αναγνωρίζουν τη φωτιά.
Ω άκρα κληρονομημένα απ' το απόλυτο δημητριακό
τη βρόμη, εκτεταμένη η μάχη
καρδιά του λιβαδιού,
όταν έβαλα στον κόρφο σου τ' αυτιά μου,
το αίμα μου αντήχησε την αραουκάνικη συλλαβή σου.

2.

Nunca solo, contigo
por la tierra,
atravesando el fuego.
Nunca solo.
Contigo por los bosques
recogiendo
la flecha
entumecida
de la aurora,
el tierno musgo
de la primavera.
Contigo
en mi batalla,
no la que yo escogí
sino
la única,
Contigo por las calles
y la arena, contigo
el amor, el cansancio,
el pan, el vino,
la pobreza y el sol de una moneda,
las heridas, la pena,
la alegría.
Toda la luz, la sombra,
las estrellas,
todo el trigo cortado,
las corolas
del girasol gigante, doblegadas
por su propio caudal, el vuelo

2.

Μόνος ποτέ, μαζί σου
στη γη,
διασχίζοντας τη φωτιά.
Μόνος ποτέ.
Μαζί σου στα δάση
μαζεύοντας από χάμω
το μουλιασμένο
βέλος
της αυγής,
το τρυφερό μούσκλη
της άνοιξης.
Μαζί σου
στη μάχη μου,
όχι σ' εκείνη που διάλεξα εγώ
μα
στη μοναδική,
Μαζί σου στους δρόμους
και στην άμμο, μαζί σου
ο έρωτας, η κούραση,
ο άρτος, ο οίνος,
η φτώχεια κι ο ήλιος ενός νομίσματος,
οι πληγές, η λύπη,
η χαρά.
Όλο το φως, το σκοτάδι,
τ' αστέρια,
όλο το κομμένο σιτάρι,
οι στεφάνες
του γιγάντιου ηλίανθου, γερμένες
από το βάρος του θησαυρού τους, το πέταγμα

del cormorán, clavado
al cielo
como cruz marina,
todo
el espacio, el otoño, los claveles,
nunca solo, contigo.
Nunca solo, contigo, tierra
Contigo el mar, la vida,
cuanto soy, cuanto doy y cuanto canto,
esta materia
amor, la tierra,
el mar,
el pan, la vida,

του κορμοράνου, καρφωμένου
στον ουρανό
σαν σταυρός θαλασσινός,
όλα
το διάστημα, το φθινόπωρο, τα γαρίφαλα,
μόνος ποτέ, μαζί σου.
Μόνος ποτέ, μαζί σου, γη
Μαζί σου η θάλασσα, η ζωή,
ό,τι είμαι, ό,τι δίνω κι ό,τι τραγουδώ,
αυτή η ύλη
έρωτας, η γη,
η θάλασσα,
το ψωμί, η ζωή,

3.

Donde fuiste Qué has hecho
Ay amor mío
cuando por esa puerta
no entraste tú sino la sombra,
el día
que se gastaba, todo
lo que no eres,
fui buscándote
a todos los rincones,
me parecía
que en el reloj estabas, que talvez
te escondiste en el espejo,
que plegaste tu loca risa
y la
dejaste
para que saltara
detrás de un cenicero
no estabas, ni tu risa
ni tu pelo
ni tus pisadas rápidas
que corren

3.

Εκεί που ήσουν Τι έκανες
Αχ αγάπη μου
όταν από τούτη την πόρτα
δεν μπήκες εσύ μα το σκοτάδι,
η μέρα
που είχε ξοδευτεί, όλα
αυτά που δεν είσαι,
βάλθηκα να σε ψάχνω
σ' όλες τις γωνιές,
μου φαινόταν
πως ήσουν μέσα στο ρολόι, πως ίσως
είχες κρυφτεί μες στον καθρέφτη,
πως είχες διπλώσει το τρελό σου γέλιο
και το
είχες αφήσει
για να ξεπηδήσει
πίσω από ένα τασάκι
δεν ήσουν πουθενά, ούτε το γέλιο σου
ούτε τα μαλλιά σου
ούτε οι γρήγορες πατημασιές σου
που τρέχουν